

В.О. САМБОРСЬКИЙ, старший викладач Харківського національного університету внутрішніх справ

ОЦІНКА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВА ЙОГО СТРАТЕГІЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Пропонується використання індикативного підходу при оцінці енергетичної безпеки підприємства. Визначено загрози енергетичної безпеки підприємства та основі даних загроз розроблені індикатори енергетичної безпеки. Якісний склад індикаторів визначається з можливістю їх подальшого застосування при формуванні стратегії енергетичної безпеки підприємства. При визначенні індикаторів враховуються стратегічні цілі енергетичної безпеки підприємства.

Ключові слова: стратегія, енергетична безпека, економічна безпека, підприємство, оцінка, індикатори.

Вступ. Донедавна в наукових дослідженнях аналізувалися тільки технічні особливості щодо забезпечення надійного енергозабезпечення підприємства, а сама стратегія енергетичної безпеки підприємства пов'язувалась зі стійкістю та надійністю енергетичних систем та їх елементів і розглядалась, як властивість об'єктів запобігати шкоді для людини та навколишньому середовищу. Причому, само по собі передбачалося, що негаразди, які виникали в енергозабезпеченні підприємства цілковито повинні вирішувалися державою, і як правило за її кошти. Однак, після реформування економічної системи і створення ринкового середовища в Україні, багато українських підприємств почало стикатися з певними загрозами енергетичного характеру, що унеможливають довгостроковий їх розвиток. Незалежність підприємства від держави та його самодостатність тепер стали передбачати для підприємства самостійне вирішення проблем пов'язаних з надійністю, доступністю безперебійного енергопостачання підприємства.

В цьому контексті проблема надійного енергозабезпечення підприємства отримує інших зміст і повинна розглядатися з точки зору проблеми енергетичної безпеки підприємства, а якщо говорити про довгостроковий розвиток, то з точки зору проблеми стратегії енергетичної безпеки підприємства.

Аналіз основних досліджень і літератури. Одним з важливих кроків на шляху до формування стратегії енергетичної безпеки підприємства є оцінка самої енергетичної безпеки підприємства. Але зважаючи на певну новизну теоретико-методологічних основ енергетичної безпеки підприємства, існують певні розбіжності щодо діагностики стану енергетичної безпеки підприємства. Наприклад, Надтока Т. Б, Амелницька О. В. [1] для оцінки енергетичної безпеки підприємства використовують загрози, які характеризуються рядом показників. Як

© В.О. Самборський, 2014

вказують автори, «в основу розробки останніх були покладені загрози енергетичної безпеки підприємства і діючі на сучасному етапі в Україні нормативні документи, що визначають перелік показників для характеристики енергоефективності промислового підприємства, а також показники, що характеризують якість електричної енергії, яку отримує промислове підприємство»[1,19]. Досить поширеним при оцінці енергетичної безпеки підприємства є використання методу індикативного аналізу. Очевидно, що індикаторний підхід запозичено з методики оцінки рівня економічної безпеки держави. Принаймні можна зазначити, що формування системи індикаторів і розрахунок інтегрального індикатора енергетичної безпеки, і в цілому, економічної безпеки передбачені Методикою економічної безпеки України[2]. Наприклад, Лозинська Т. М., Мирна О. В. [3] енергетичну безпеку м'ясопереробних підприємств визначають на основі індикаторів, які похідним чином пов'язані з індикаторами загальної концепції енергетичної безпеки держави. Каримова [4] при оцінці енергетичної безпеки підприємства використовує певний набір індикаторів, які певним чином пов'язані з можливістю отримання інформації про прийнятність або неприйнятність децентралізації енергозабезпечення промислових підприємств і т.і. В цьому контексті виникає питання про розробку індикаторів енергетичної безпеки, на основі яких можна буде формувати стратегію забезпечення енергетичної безпеки підприємства.

Мета дослідження. Розробка індикаторів енергетичної безпеки підприємства на основі яких в подальшому можна формувати стратегію забезпечення енергетичної безпеки підприємства.

Матеріали дослідження. Загальним пунктом, що об'єднує різні підходи до побудови індикаторів є набір певних загроз енергозабезпеченню підприємства. Всі загрози можна поділити на зовнішні та внутрішні. Загальний список загроз промислового підприємства подано в таблиці 1.

Таблиця 1 - Основні фактори і загрози енергетичній безпеці промислового підприємства

Суб'єкти та фактори, що впливають на енергетичну безпеку підприємства	Загрози	Наслідки дії загроз
1.Зовнішнє середовище		
1.1.Природні фактори	Стихійні лиха, аномальні природні лиха	Обмеження, перебої, відключення енергопостачання
1.2.Техногенні фактори	Аварії систем енергопостачання	Шкода від виходу з ладу обладнання, недовипуск продукції
1.3.Зовнішньо-економічні та зовнішньо-політичні фактори	Зростання світових цін на паливо та енергію	Зростання цін на паливо та енергію на внутрішньому ринку
1.4.Внутрішньо-економічні та внутрішньо-політичні фактори	Недостатнє зростання виробництва енергоресурсів	Зростання енергозабезпечення
	Збільшення споживання	дефіцитності енергозабезпечення
		Збільшення собівартості

	енергоресурсів Зростання цін на паливно-енергетичні ресурси Слабкість господарських зв'язків Висока енергоємність економіки Високий ступінь зносу основних фондів енергетики	виробництва продукції, зниження прибутку і конкурентноспроможності підприємств Перебої в енергопостачанні Зростання дефіциту енергопостачання Аварії систем енергозабезпечення
1.5.Науково-технічні фактори		
1.6.Держава	Енергетична політика, держави(цінова політика, інституціональна політика).	Зростання цін на паливо та енергію Перебої в енергопостачанні Зниження прибутку і конкурентноспроможності підприємства
1.7.Виробники та постачальники паливно-енергетичних ресурсів	Зростання цін на паливо та енергію Перебої в енергозабезпеченні	Збільшення собівартості виробництва продукції, шкода від виходу з ладу обладнання та недовипуск продукції
2.Внутрішнє середовище		
2.1.Науково-технічні фактори	Високий ступінь зносу основних фондів підприємства; низький рівень енергоефективності виробництва; висока енергоємність продукції.	Збільшення собівартості виробництва продукції, недовипуск продукції, аварії систем енергозабезпечення підприємства
2.2.Фактори організації виробництва	Несприятлива структура енергоспоживання	Зростання сукупних та питомих витрат на паливо та енергію Висока енергоємність продукції
2.3.Фактори управління підприємством	Низький інвестиційний потенціал підприємства	Низька конкурентноспроможність продукції підприємства

Результати досліджень. Виявлені загрози впливають на енергетичну безпеку будь – яких промислових підприємств, в тому числі і на енергетичну безпеку переробних підприємств. Ступінь виникнення даних загроз залежить від регіональних, галузевих, технологічних особливостей підприємства, стадії його життєвого циклу і т. і. Енергетична безпека підприємства залежить не тільки від зовнішніх умов господарювання, але і є питанням управління ресурсами підприємства, а також питання інвестицій на підприємстві. Для визначення ступіня впливу відповідних загроз на енергетичну безпеку можна розробити індикатори енергетичної безпеки. При цьому треба враховувати стратегію енергетичної безпеки підприємства, а саме стратегічні цілі енергетичної безпеки підприємства. А саме:

1.Безпеку та надійність поставок енергії. Дана надійність включає в себе диверсифікацію поставок енергії, можливості, щодо накопичення енергії на підприємстві, безперебійність поставок енергії та її якості.

2.Збільшення енергетичної безпеки підприємства за рахунок оптимізації структури використання енергетичних ресурсів, або вибору оптимальних шляхів транспортування енергії, вибір оптимальних шляхів щодо перевезення вантажів,

сировини, товарів, створення програм щодо енергоефективного освітлення на підприємствах та будівництва систем управління витратами електроенергії.

3. Безпеку цін або безпеку доступності енергії, а також зниження негативного впливу на навколишнє середовище. Дана ціль пов'язана зі збільшенням використання поновлювальних джерел енергії, оскільки подальше зростання цін на викопні джерела з часом приведе до балансу витрат з поновлювальними джерелами енергії, які крім зменшення впливу на оточуюче середовище, підвищують соціальну відповідальність, а разом з тим і імідж підприємства. Крім того, в довгостроковій перспективі використання поновлювальних джерел енергії буде дешевше ніж викопні джерела за умови сталого підвищення попиту на енергію на внутрішньому і світовому ринках.

На основі даних цілей, а також враховуючи загрози енергетичній безпеці підприємства можна визначити індикатори енергетичної безпеки підприємства, які будуть сгруповані в такі групи:

1. Індикатори, що характеризують стан постачання та використання енергії.
2. Індикатори, що характеризують структуру енергетичних ресурсів підприємства.
3. Індикатори, що характеризують вплив енергетичних ресурсів, що використовує підприємство на навколишнє середовище, а також використання поновлювальних джерел енергії.

Повний перелік індикаторів поданий в таблиці 2.

Таблиця 2 - Індикатори енергетичної безпеки підприємства

Індикатор	Характеристика
1. Індикатори, що характеризують стан постачання та використання енергії	
1.1. Індикатор стану енергетичного балансу регіону	Відношення виробленого об'єму електроенергії в регіоні до того, який спожито
1.2. Індикатор надійності енергозабезпечення	Характеризує частку обмежень енергозабезпечення в об'ємі споживання
1.3. Індикатор рівня втрат електроенергії в мережах підприємства	Відношення кількості втраченої електроенергії в мережі підприємства до одержаної від енергопостачальної організації електроенергії
1.4. Індикатор режиму енергоспоживання (якість та кількість електроенергії)	Характеризує ступінь неспівпадання графіків енергетичного навантаження енергосистеми та підприємства
1.4.1. Індикатор кількості постачання електроенергії на підприємство	Відношення фактичної кількості одержаної за місяць електроенергії до планової (заявленої)
1.4.2. Індикатор якості постачання електроенергії на підприємство (встановлене відхилення напруги)	Відносна різниця між фактичною напругою і номінальною напругою
1.5. Індикатор питомої енергоємності продукції	Відношення базового (середнє галузевого) рівня енергоємності до фактичного
1.6. Індикатор рівня сплати спожитої	Характеризує відношення оплати

електроенергії

підприємством спожитої електроенергії до виставленої суми енергопостачальної організацією

2. Індикатори, що характеризують структуру енергетичних ресурсів підприємства

- 2.1. Індикатор зносу основних фондів підприємств, що виробляють електроенергію Ступінь старіння основних фондів електроенергетичної галузі
- 2.2. Індикатор зростання тарифів на електроенергію Відношення середнього тарифу на електроенергію за попередній місяць до поточного значення тарифу
- 2.3. Індикатор збалансованості цін Відношення індексу цін на продукцію підприємства до індексу цін на енергоресурси за період
- 2.4. Індикатор енергетичної складової у витратах Характеризує частку витрат на електроенергію

3. Індикатори, що характеризують використання енергозберіжливих технологій на переробних підприємствах

- 3.1. Індикатор власної генерації Частка власної генерації та другорядних джерел в загальному об'ємі енергоспоживання
- 3.2. Індикатор ефективності енергозберігаючої діяльності Характеризує питому вагу витрат на енергозберігаючі заходи в собівартості продукції
- 3.3. Індикатор зносу енергоуstattкування підприємства Відношення вартості зносу енергоуstattкування підприємства до його первинної (відновленої) вартості
- 3.4. Індикатор частки витрат на енергозберігаючі заходи Питома вага витрат на енергозбереження до собівартості продукції
- 3.5. Індикатор питомих викидів CO₂ на одиницю продукції Відношення викидів CO₂ до загальної кількості виробленої продукції

Висновки. Отримані індикатори в подальшому можна використовувати при формуванні стратегії енергетичної безпеки підприємства. Значення індикаторів вимірюються у відсотках. Зменшення значення індикатора характеризує погіршення стану енергетичної безпеки підприємства. Для визначення інтегрального показника енергетичної безпеки підприємства проводиться нормування даних індикаторів.

Список літератури: 1. *Надтонка Т. Б., Хмельницька О. В.* Енергетична безпека підприємства як інструмент забезпечення його сталого соціально-економічного розвитку / *Надтонка Т. Б., Хмельницька О. В.* // *Економіка і організація управління.* – 2010. - № 2(8). 2. *Методика розрахунку рівня економічної безпеки України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738 3. *Лозинська Т. М., Мирна О. В.* Енергетична безпека м'ясопереробних підприємств: погляд крізь призму управлінських рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/19>. 4. *Баєв І. А., Каримова Т. Г.* Індикативний аналіз енергетической безопасности предприятия / *Баєв І. А., Каримова Т. Г.* // *Вісник ЮРІУГ. Серія: Економіка і менеджмент.* – 2009. - № 8(141), с: 53-58.

Bibliography (transliterated): 1. *Spisok literaturi:* 1. *Nadtonka T. B., Hmel'nic'ka O. V.* *Energetichna bezpeka pidpriemstva jak instrument zabezpechennja jogo stalogo social'no-ekonomichnogo rozvitku* / *Nadtonka T. B., Hmel'nic'ka O. V.* // *Ekonomika i organizacija upravlinnja.* – 2010. - № 2(8). 2. *Metodika rozrahunku rivnja ekonomichnoi bezpeki Ukraini* [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738 3. *Lozins'ka T. M.,*

Mirna O. V. *Energetichna bezpeka m'jasopererobnih pidpriemstv: pogljad kriz' prizmu upravlns'kih rishen'* [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/19>.
4. Baev I. A., Karimova T. G. *Indikativnyj analiz jenergeticheskoy bezopasnosti predpriyatija* / Baev I. A., Karimova T. G. // *Vesnik JuURGU. Serija: Ekonomika i menedzhment*. – 2009. – №8(141), s:53-58.

Надійшла до редколегії 02.04.2014

УДК 336.71

Т.М. ЗУБЕНКО, старший викладач Харківського національного університету внутрішніх справ

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ - ШЛЯХ ДО ЗНИЖЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТА РИЗИКУ НЕПЛАТЕЖІВ

В статті розглянуті основні заходи щодо недопущення та зменшення дебіторської заборгованості у суб'єктів господарювання України. Ці питання є сьогодні, досить, актуальними, оскільки зниження ризику неплатежів, а відтак, підвищення стабільності платіжно-розрахункової дисципліни має велике значення для економіки країни.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, безготівкові розрахунки, акредитивна форма розрахунків, факторингові операції

Вступ. Стабільність фінансової системи і економіки України безпосередньо пов'язана з ефективністю і стабільністю розрахункової національної системи, яка забезпечить безперервне здійснення розрахунків між суб'єктами господарювання.

Як відомо, в ході розрахунків між суб'єктами господарювання виникає як дебіторська так і кредиторська заборгованість.

Заборгованість, що існує протягом певних термінів, передбачених договірними умовами між контрагентами, є цілком нормальною і правомірною. Разом з тим, як свідчить практика, договірні зобов'язання з різних причин не завжди виконуються тими чи іншими контрагентами. В такому випадку виникають суттєві проблеми погашення заборгованості. Остання – з часом стає простроченою, а в подальшому – сумнівною та безнадійною.

Вирішення спорів, щодо погашення дебіторської заборгованості, в судовому порядку, як правило, затягується на довгий час і, на жаль, сьогодні не завжди вирішуються на користь позивача.

© Т.М. Зубенко, 2014

Аналіз основних досягнень і літератури. Суттєвий внесок у дослідження зробили науковці і практики: з питань сутності і управління дебіторською